

ÉPÜLETEK

A dunakeszi református templom (Kálvin János utca 7.)

A dunakeszi református egyházközség 1922-ben jött létre. Az 1952-ben, az alagi löporrobbanás következtében súlyos sérüléseket szenvedett imaház helyett, 1957-ben kezdték meg egy templom építését. (Az építkezés idején az evangélikus templomban tartották a református istentiszteleteket is.) A templomot a hívek áldozatos munkájának köszönhetően hét hónap alatt építették fel, szeptemberben volt a felszentelés. A lelkeszlakás és a gyülekezeti terem 1966 és 1969 között épült fel, saját forrásból.

1972-ben elkészült a Bach korabeli mechanikus orgona. A templom berendezésére 1974–1975-ben került sor, ekkor készült el a szószék, a padok, az úrasztala. Az 1980-as években a dunakeszi református gyülekezet olyan mértékben bővült, hogy a templomot bővíteni kellett: karzat épült, és külső, fedett terasz.

A templom tornyában két harang lakik. Az elsőt 1923-ban öntette a gyülekezet (50 kg H hangú); a másikat 2007-ben (140 kg, É hangú). Felirata: *„Öntette, Isten dicsőségére és a hívek örömére, a Dunakeszi Református Gyülekezet, az Úr 2007. esztendejében, a templomépítés 50. évfordulóján.”*

A dunakeszi evangélikus templom (Verseny utca)

A dunakeszi evangélikus gyülekezet 1921-ben alakult meg, és szinte azonnal tervbe vette egy templom építését. (Az egyházközség tagja volt Bohunka Lajos dunakeszi jegyző is.) A templom felépítésére szánt területet Issekutz Gyuláné, Issekutz Gyula edző felesége szerezte meg 100 évre bérletként (évi 1 arany forint jelképes bérleti díjért) a Magyar Lovaregylettől.

1929. december 15-én a Belügyminisztérium engedélyezte, hogy az alag–dunakeszi fiókegyház adománygyűjtést folytasson a templomépítés érdekében. A magas költségek miatt nem hirdettek nyilvános tervpályázatot, Lehoczky Gyula evangélikus építész kapott megbízást. Terveit több módosítást követően 1938-ban elfogadták. Az építésre beadott ajánlatok közül Szabó Józsefé volt a legjobb. A terület, ahol a templomot fel kellett építeni az út szintjénél alacsonyabban feküdt, ezért Szabó János javaslatot tett arra, hogy magas alapfalakat kell építeni (sok földmunkával), így a költségek növekednek. Végül Lehoczky tervét ejtették, Szabó János pedig díjmentesen újratervezte az épületet. A gótikus stílusú templom az eredetileg tervezettnél kisebb méretű lett, az alagsorba került a gyülekezeti terem és néhány más helyiség.

1938. augusztus 28-án szabadtéri istentisztelet keretében megtörtént a területen az első kapavágás. A telek déli részén egy lövészdomb volt, amelynek homokját felhasználták az építkezés során. Az építéshez szükséges, előzetesen tervezett 35.000 pengős költséget adományokból és hitelből fedezték. A templom berendezését az egyháztagek vállalták magukra, saját költségen; felszentelésére 1939. szeptember 10-én került sor, Raffay Sándor evangélikus püspök szentelte fel.

A második világháború a templom épületében is károkat okozott, mivel közel volt a vasútvonalhoz és a repülőtérhez is. 1952-ben az alagi nagy löporrobbanás a templom minden ablakát betörte, amelyet csak átmeneti megoldással tudtak ismét használhatóvá tenni. Végül 1969-ben Bodrogi János üvegesmester készítette el az új ablakokat.

Szent István-kápolna (Kegyeleti park, Fő út 62.)

A Kegyeleti parkban található Szent István-kápolnát az 1739. évi pestist járványtól való megmenekülésük emlékére emelték a dunakesziek. Az épületet 1742-ben szentelték fel. A kápolna a falusi →barokk kápolnák tipikus példája.

Szent Mihály-templom (Szent István utca 41.)

A Szent Mihály-templomot 1756. szeptember 29-én, Szent Mihály napján szentelték fel az arkangyal tiszteletére. A templom – a korszaknak megfelelően – barokk stílusban épült, egytornyos falusi templom képét mutatta, kriptája is volt. Nem sokkal később két harang került a templom tornyába.

1935-ben Fieszl (később Faludi) János (1935–1956) új plébános felkérte Oszvaldik Gyula építész a templom bővítése terveinek elkészítésére. Úgy döntöttek, hogy a barokk templom déli oldalához „ragasztanak” egy új – ám a régivel teljes stílusjegységet mutató – →neobarokk templomot. 1935 decemberében Hanauer Á. István váci

→püspök engedélyezte a terveket. A költségeket a hívek áldozatkészsége, telkek értékesítése és hitelfelvétel útján biztosították. 1936. május 31-én tették meg az első kapavágást, és – püspöki engedéllyel – a karácsonyi ünnepeket, majd 1937-ben a húsvétot már az új templom vakolatlan falai között ünnepelhették a dunakesziek. Hanauer püspök 1937. október 10-én szentelte fel az új templomot.

Az előcsarnok déli falán, régi templomi zászlók között látható az épület legszebb műtárgya, az Öregtemplom hajdani főoltárképe, az osztrák festő, Josef Plank (1815–1901) Szent Mihályt ábrázoló olajfestménye (jelenlegi ismereteink szerint a templom 100 éves ünnepén került ide).

Az épület különlegességének számít a keleti oldal párkányzatára helyezett három hatalmas szoborcsoport. Az →apszis fölötti félkupolában dicsfénnel övezve áll a párkányzaton a templom védőszentje, a római jellegű katonai öltözetet viselő Szent Mihály arkangyal, aki a jobbával lángpallost markol, balját pedig védelmezően a lábánál lévő dunakeszi templom kicsinyített makettje fölé tartja. A szobor Krasznai (Krausz) Lajos 1961. évi munkája; özv. Tóth Jánosné készítette, azon alkalmából, hogy leánya, Tóth Mária negyven éves tanítói szolgálat után nyugdíjba vonult.

Különlegesek a Szent Mihály-templom üvegablakai, amelyeket dr. Vas Gyula plébános mellett dunakeszi családok adományaiból készültek. A templom jelenlegi orgonáját Baróti Istvánnak, az esztergomi bazilika orgonistájának tervei alapján, a dunakeszi BKM Orgonaüzemben készítették 2009–2010-ben. A hangszer homlokzatát három ovális pajzs díszíti, a középsőn a sárkányt legyőző Szent Mihály, az evangéliumi oldalin az orgonán játszó Szent Cecília domborművével, a leckeoldalin A. D. MMX évszámmal.

A templom északi falán fehér márványtábla hirdeti, hogy az Öregtemplom kriptájában – a három dunakeszi plébános mellett – a Kádár család tagjai nyugodnak. A kriptá nem látogatható, lejárátát nem tudni pontosan mikor (és miért) szüntették meg. A templomnak három harangja van, mindhárom az északi toronyban lakik (1921-ben, 1988-ban, 1991-ben készültek).

Jézus Szíve-templom (Mindszenty József sétány 3.)

A Magyar Királyi Államvasutak az 1910-es évek elején kezdte el Dunakeszin egy főműhely építését. Az 1914-re elkészült Munkásotthonban (VOKE József Attila Művelődési Központ) tartották meg az ide menekült vasutas családok, majd az 1926-ban megnyitott MÁV Dunakeszi Főműhely munkásai és családjaik részére az egyik teremben vásár- és ünnepnapokon római katolikus szentmisék tartását. 1928-ban megalakult Műhelytelepen a katolikus egyházközség, és az ugyanebben az évben megnyílt elemi iskola (ma: Bárdos Lajos Általános Iskola) alagsorában helyet kapott egy szükségkápolna, amelyet Zadravetz István nyugalmazott tábori püspök szentelt fel, a haranglábon az iskola előtt elhelyezett két haranggal együtt (ekkor alakult meg a műhelytelepi „Magyarság” cserkészcsapat). Az iskolakápolna orgonája közadakozásból és a MÁV Igazgatóság anyagi támogatásával készült el; dr. Serédi Jusztinián esztergomi érsek szentelte fel, 1930-ban.

A főműhely vezetője, Lányi Ferenc 1940-ben kapott engedélyt a templomépítés megkezdésére. Tervezőnek Pákozdi István építésmérnököt kérték fel, a vállalkozó vitéz Katona Mihály építőmester lett. Az építkezés 1942 őszén kezdődött, az üzemi dolgozók és családjaik segítettek, elkészítették a berendezési tárgyakat; belső festését Csetényi Antal iparművész tervezte és készítette, a bejárati ajtó feletti Jézus Szíve mozaikkép Szanka József műve, a Mária-oltár és a szószék famunkáját Antal A. József iparművész tervezte és készítette.

A világháborús légiriadók ellenére 1944. június 29-én, Péter Pál napján, dr. Pétery József váci püspök felszentelte a templomot. A szertartás Csík József alagi, Faludi János dunakeszi plébánosok, Delia István, az építést végigkísérő káplán (későbbi pap) és még sok világi és egyházi vendég jelenlétében zajlott.

Az 1962-ben szentelték fel az előző évben elkészült oltárképet, amelyet Károly Gyula keszthelyi festőművész készített. A hatalmas, mintegy 3 x 6 m nagyságú olajfestményt a műhelytelepi férfiak – éjszakába nyúló munkával – emelték helyére. A *csodálatos kenyérszaporítás* című festményen a bibliai és modern időt egyszerre ábrázolta a művész, ezt jól jelzi, hogy a bibliai szereplők mellett a korabeli Dunakeszi több lakosa is megjelenik a képen (pap, Lányi Ferenc főműhelyfőnök, felesége és gyermekeik, parasztruhás asszony).

Szent Imre-templom (Szent Imre tér 5.)

Az alagi egyházközség plébánosa, Csík József és a hívek 1930-ban kaptak engedélyt a váci püspöktől egy templom felépítésére. A hívek számos felajánlást tettek az építkezés javára. Alag lakossága túlnyomórészt római katolikus volt, őket követték létszámban a reformátusok, az evangélikusok, majd a más vallású hívek.

A templom építését a község közepén megvásárolt telken kezdték meg, 1931 májusában, közben folytatódott az adományok gyűjtése: a személyi adományokon túl közösségek (pl. képviselő-testület) is adományoztak, ahogyan jótékonyasági rendezvényekkel és népiünnepélyek bevételeivel is növelték a templomalapot. Már ekkor meghatározták az épülő templom nevét: 1931-ben ünnepelte Magyarország Szent Imre herceg, I. (Szent) István király fia halálának 900. évfordulóját, az új templom az ő nevét kapta. A közösség a templomot hazánk első leventetemplomának szánta.

A templom alapkövetétele 1935. november 17-én történt, a váci püspök, Hanauer Á. István jelenlétében, a terveket dr. Fábián Gáspár műépítész készítette, a költségvetést 60.000 pengőre becsülték. A templom külseje → *neoromán* stílusú lett, míg belseje az ókeresztény → *bazilikák* mintáját követte. A kivitelező vitéz Kapuvár Gusztáv építészmérnök lett. A templom 37,5 méter hosszú, 11,4 méter széles, belső magassága 8 méter. A templomtorony fedéséhez zsolnai mázas cserepet használtak, amelyet a pécsi gyár adományozott a közösségnek. 1938-ban szentelték fel a templom három harangját, a 404 kg-os Szent Imre, az 1035 kg-os Szűz Mária és a 185 kg-os lélekharangot. Még ezen év december 19-én megtartották az első szentmisét a templomban, annak ellenére, hogy a fakazettás mennyezet még nem készült el. A templom orgonáját 1940. december 15-én szentelték fel.

A második világháborúban a templomot több találat érte, valamennyi ablaka kitört, a tetőzet, a torony, a falak is komoly sérüléseket szenvedtek. A helyreállítást a háború után azonnal megkezdték, de lassan haladt. Legutóbbi felújítása 2019-ben fejeződött be, apróbb munkálatok maradtak.

Nepomuki Szent János-kápolna (Lovaregyleti kápolna, Kápolna utca 12.)

A Nepomuki Szent János-kápolnát Révész István dunakeszi plébános kezdeményezésére, 1905–1906-ban építették. Alagnak addig nem volt saját kápolnája. Felépítése három alagi nemesi családnak, a Czirákyaknak, az Almássyaknak és a Pejacsevich családnak köszönhető, akik 200.000 aranykoronás alapítványt tettek a kápolna és egy elemi iskola felépítése és működtetése érdekében.

A kápolnát gróf Pejacsevich János Nepomuk tiszteletére nevezték el Nepomuki Szent Jánosról. A bejárattól jobbra Cziráky Johanna, gróf Pejacsevich Albert rövid házasság után elhunyt első feleségének emléktábláját találjuk. A bal oldalon a tragikus körülmények között, Szingapúr mellett, tengeri balesetben, 1909. szeptember 14-én elhunyt nászutas házaspár, gróf Beniczky István és gróf Waldeck Mária emléktáblája áll.

1952. szeptember 8-án következett be a második világháborút követő időszak legsúlyosabb veszteséggel járó tragédiája a település történetében. A Nepomuki Szent János-kápolna és a lelkeszlakás közvetlen közelében nyári istállók voltak. Ezekben – a lakosság tudta nélkül – a szovjet katonai hatóságok lőszert tároltak. A szerencse a szerencsétlenségben az volt, hogy a dr. Vass Gyula plébános éppen a Szent Imre-templomban misézett, amikor a robbanás megtörtént. Az azt követő tűzvész híre a mise alatt érkezett meg a paphoz és a hívekhez. A robbanás óriási detonációval járt, amelyet a település valamivel háromnegyed 8 óra után észlelt. A nyári istállók melletti épületek szinte teljesen megsemmisültek. A kápolna tetőzete beszakadt, a mennyezet bedőlt az épületbe, az ablakok betörték, a padok megsérültek, a márvány → *oltár* megrongálódott, még a sekrestye berendezése is elégett. A lelkeszlakás három szobája, a plébános személyes tárgyai, ruhái és a bútorzata a robbanásban szintén elpusztultak. A felújítást 1955-ben kezdték meg, de csak 2002-re sikerült befejezni.

A kápolna oltára felett Nepomuki Szent Jánost ábrázoló üvegablak látható. A szentélyben, az ajtó felett, kisméretű boltívben elhelyezett freskó található, amely Szűz Máriát ábrázolja, kezében a kisdéd Jézussal. Szűz Mária válla felett két, tőle balra egy angyal figyeli a gyermeket. A bejárat feletti, „*A tanító Krisztus*” címet viselő mozaikot Tölg-Molnár Zoltán és Bráda Tibor festőművészek készítették, felszentelésére 2003. november 4-én került sor.

Az alagi-majori Árpád-kori templomrom

Alag falu története valószínűleg a korai Árpád-korra vezethető vissza, az írott forrásokban 1328-ban említik. A középkori Alag egy része ma Dunakeszihez, másik része pedig Fóthoz tartozik. A középkorban tipikus Pest megyei kismemesi falu volt. Központi épülete és ékessége a ma romjaiban álló plébániatemplom lehetett. A templom a →*rotundák*, vagyis körtemplomok közé tartozott, amely igen korai és kezdetben nagy népszerűségnek örvendő templomtípus volt Közép-Európában. I. (Szent) István király korától a rotundák elsősorban a falusi plébániák szerepét töltötték be.

Az alagi templom →*apszis* nélküli körtemplom volt, amelyet a 12–13. század fordulóján építettek, vagyis ekkor már a falu is lakott volt. A templomot →*kváderkövekből* építették.

A 13. században egy →*sekrestyét* építettek a templomhoz északkeletről, amely legyezőszerűen szélesedett.

A körtemplom tíz méter külső átmérőjű lehetett. Ma csak a lábazatot lehet megtekinteni. Sajnos, mivel semmi sem védi, fel is lehet mászni ezekre. A felszín felett megmaradt többi rész leginkább késő-középkori hozzáépítés. A 15. században, minden valószínűség szerint Alag akkori ura, Alagi Bekény Dénes idején a sokszög három oldalával záródó →*gótikus* szentélyt építettek a templomhoz, amelyet négy támpillérrel erősítettek meg. Ennek falait néhol téglából és kőből építették, de az építkezések során, a templom kitört falából származó kvádereket is beépítették a szentélybe. A szentélyben a néhol öt méteres magasságig álló falakon még láthatók azok a bordaíndítások, amelyek feltehetően csillagboltozatot tartottak. A templomról tudjuk azt is, hogy a Pest megyében nagyon népszerű Szűz Mária tiszteletére szentelték.

EGYHÁZHOZ KÖTHETŐ SZERVEZETEK

Mária-lányok

A 16. évüket betöltő, hatodik osztályt is elvégző, tiszta erkölcsű leányok csatlakozhattak a **Mária** →*Kongregáció*hoz. A Mária Kongregáció római katolikus hitbuzgalmi egyesület volt, amely a hívők – elsősorban a fiatalok – vallási, erkölcsi alapokon nyugvó nevelését, a hitélet erősítését, továbbá a Mária-kultusz ápolását tekintette céljának. Dunakeszin Miasszonyunkról Nevezett Kalocsai Iskolanővérek felügyelték a Mária-lányokat, fő feladatuknak a Mária-kultusz ápolását tekintették. A Mária-lányok az egyházi ünnepeken a templomi padok között középen két sorban állva, gyertyát tartva vettek részt a szertartáson, és közrefogták a legfiatalabb leányt, aki egy díszes fehér párnán Szűz Mária koronáját tartotta. A körmeneteken szintén gyertyát tartva vonultak. A Mária-lányok férjhezmenetelükig, vagy 20. életévük betöltéséig lehettek tagjai a kongregációnak.

Öltözkük: koszorú (ezt templomba menet közben vittek, csak a sekrestyében tették a fejükre egymás segítségével), fehér selyem →*jupli* (blúz), fehér selyem ráncos szoknya, alatta 5-6 vasalt, keményített alsószoknya. Az öltözet darabja a →*slingelt*, szélén horgolt fodorral díszített →*nyakrakendő* is. A háromszögletű kendő két vége a szoknya hosszáig ért. A lányok hajában világoskék szalag volt.

Dunakeszi Katolikus Nőegylet

Az iskolanővérek a felnőtt nők számára megszervezték a **Dunakeszi Katolikus Nőegylet**et.

Leánykörök

A dunakeszi Katolikus Elemi Iskolában oktató Miasszonyunkról Nevezett Kalocsai Iskolanővérek vezették 1926-tól a 13-16 éves korosztály számára létrehozott **Boldog Margit Kör**t, majd 1928-tól a **Szent Ágnes Leánykör**t, amelyben az apácák a 10-13 éves gyermekekkel foglalkoztak, az 1930-as évek végén a két kör – hasonló tevékenységük miatt – összevonták. A tagságtól elvárták, hogy részt vegyenek a vasárnapi szentmiséken, és adventkor a rorátén. A két leánykörben a hitbuzgalmi tevékenységen kívül nagy hangsúlyt helyeztek a különböző kézimunkázási technikák elsajátítására és tökéletesítésére. Az iskola vagy az óvoda épületében tartott foglalkozásokon készítették a helyi népviseletbe öltöztetett ún. →*keszibabákat*, amelyeket jótékonysági rendezvényeken árúsítottak vagy tombolán kisorsoltak. Az egyes összejövetelük többnyire játékkal vagy kirándulással fejeződtek be. A leánykörök által szervezett teadélutánokra fiúkat is meg lehetett hívni, és ezek a táncos alkalmak lehetőséget teremtettek az illemszabályok elsajátítására. A két leánykör tagsága fontos

résztevője volt az egyházi ünnepeknek, körmeneteknek. Búcsújárás alkalmával vagy fiatal lány temetésén ők vitték az egyházi zászlókat. Ott voltak a községi rendezvényeken is, ahol ünnepi népviseletben jelentek meg, gyakran verset vagy köszöntőt mondtak, felszolgáltak. 1948 után a két leánykör beleolvadt a Mária Kongregációba.

Cserkészek

Műhelytelep (Gyártelep)

A MÁV Műhelytelepen 1928-ban jött létre a **109. számú Magyarság Cserkészcsapat**, parancsnoka Kocsner Róbert középiskolai tanár, MÁV-titkár lett, a szervezőtestület elnöke Lányi Ferenc főműhelyfőnök lett; a főműhely vállalta el a csapat fenntartását. Az alakulás napján a csapat 46 tagja le a cserkészfogadalmat, a rajzászlót Zadravecz István tábori püspök volt szentelte fel. 1929 májusában a csapatot meglátogatta Teleki Pál volt (és leendő) miniszterelnök, tiszteletbeli főcserkész.

Műhelytelepen megindult a cserkészmunka, elkezdődtek a kirándulások, a cserkészfoglalkozások, a harcszerű játékok, a gyakorlatok és az őrsi akadályversenyek. Létrejött a Rigó őr, a Mókusz őr, a Turul őr és a Párduc őr, amelyeknek tagjai a gyakorlatokat többnyire a Műhelyteleppel szemben lévő (azóta beépített) Kiserdőben végezték (pl. táborépítést és tökéletesítést, nyomkeresést, főzést, térképolvasást, elsősegélynyújtást, megfigyelést). 1937-ben a főműhelytől kapott bontási anyagból felépült a cserkészotthon, ahol játékszobát, klubszobát, vezetőségi helyiséget és raktárt rendeztek be. A Duna közelsége természetessé tette volna egy vízi cserkész raj megszervezését, ám a Magyarság Cserkészcsapat csak 1941–1942-ben tudott pár csónakot vásárolni, ezért csak ekkor indulhatott meg a vízi cserkészlet. Első túrájukat Nyuli István vezette 1942. augusztus 1-jétől 8-ig Gönyű és Dunakeszi között. Minden vasutas cserkészcsapatnak volt valamilyen specialitása, a dunakeszi csapat büszkesége a széles körű közszeretethez örvendő fúvószenekar volt. Az 1933-as cserkésztalálkozón (dzsemborin) a Magyarság Cserkészcsapat fúvószenekara fogadta Budapesten és Gödöllőn a kormányzót és a vendégeket. A cserkészcsapat részt vállalt a környék egyházi, hazafias, társadalmi és jótékony célú ünnepélyein. Minden évben ott voltak az úrnapi és a húsvéti körmeneten, őrseget adtak a Szent Sír mellett; Hősök Napján pedig teljes létszámban kivonultak Dunakeszin az első világháborús emlékműhöz.

1930-ban rendezték meg először a később hagyománnyá vált karácsonyi cserkészünnepséget a műhelytelepi kultúrház nagytermében. Minden évben ekkor tartották meg (számos fizetővendég előtt) a jelöltek cserkészavatását, a cserkészek fogadalmának megújítását és a karácsonyi színelőadást, amelyre a fellépők az őszi hónapokban készültek fel. A karácsonyi rendezvény rendszerint egy tánccal egybekötött teaesttel zárult. Az ünnepélyen a csapat tagjait a vezetőség egy-egy szeretetcsomaggal lepte meg, a cserkészek pedig valamilyen kis aprósággal kedveskedtek mindenkinek, aki bármilyen tekintetben támogatta a csapatot.

A cserkészek a főműhely anyagi támogatása mellett saját bevételekre is szert tettek: színelőadásokat tartottak (a kultúrházban), 1939-ben engedélyt kaptak jégpálya nyitására. A műhelytelepi cserkészek évente több kisebb kirándulást tartottak a környéken, illetve nyári nagytáborokat szerveztek (ehhez a MÁV adott vasúti szabadjegyeket és különkocsikat).

Az 1940-es években Műhelytelepen létrejött 240. számú **Árpád-házi Szent Kinga Cserkészcsapat**, amelyről pár fényképen kívül nem sok adat maradt fenn.

Dunakeszi

Az 1930-as évek közepén Dunakeszire érkezett Pandur József tanító, aki Rákospalotán már szerzett cserkészvezetői tapasztalatokat. Fieszl (Faludi) János dunakeszi plébánossal közösen 1937-ben megalapította a **834. számú Fráter György Cserkészcsapatot**, amely a Szent Mihály-plébánia felügyelete alatt működött; minden ingósága a dunakeszi római katolikus egyházközség tulajdonát képezte, a helyi egyház volt a fenntartó szerv, de a dunakeszi képviselőtestület is évente 150 pengő segílyt szavazott meg a nyári táborozásokra.

Dunakeszin a lányokat is megpróbálták bevonni a cserkészletbe. 1939 körül a Dunakeszi–Alagi Polgári Iskolában Girt Irén tanárnő szervezett egy leánycserkészcsapatot, amelynek tagjai közül két fő részt vett az 1939-es gödöllői leánycserkész világtalálkozón. Azért csak ketten, mert a többiek családja nem tudta előteremteni a cserkészruha árát. Girt Irént nemsokára Barcsra helyezték, és a polgári iskolai leánycserkészcsapat megszűnt.

Alag

Alagon szintén volt cserkészélet. A fiúk részére szervezték meg az alagi **848. számú Árpád vezér Cserkészcsapatot**, amelynek vezetői Horváth Ferenc és Gombai János voltak, és a foglalkozásaikat többnyire a Károlyi utcai Pejacevich-házban tartották. A lányok részére pedig – feltehetően már a második világháború után – Fichtner Sarolta tanítónő vezetésével létrejött a **478. számú Dobó Katalin Lánycserkészcsapat**, amelynek zászlóanyja Pejacevich Albertné volt.

Dunakeszi–Alagon 1947-ben rendezték az utolsó cserkésztszti eskütételt, ősszel az államosított iskolákban megindult az úttörőcsapatok szervezése. 1948-ban a műhelytelepi cserkészotthont átadták az úttörőknek, a Magyarország Cserkészcsapatot beolvasztották az 1948 őszén megalakult 3742. sz. II. Rákóczi Ferenc Úttörőcsapatba, a Szent Kinga Cserkészcsapat leányai pedig a 3747. számú Hámán Kató Úttörőcsapat tagjai lettek.

Katolikus Kör

Révész István hozta létre Dunakeszin, 1905-ben, amelyen keresztül a plébános a templomon és az iskolán kívül is rendszeresen találkozott híveivel. A Kör feladata volt, hogy a településen fejlessze a katolikus kultúrát: előadásokat tartottak, színdarabokat adtak elő, versmondó versenyeket rendeztek (tulajdonképpen a még nem létező kultúrház szerepét töltötte be). Ezek közben megvitattak a község mindennapi dolgait, döntéseket hoztak, és sokat beszélgettek. (A Katolikus Kör épületében működik ma az Eszterlánc Óvoda.)

EGYHÁZHOZ KÖTHETŐ FALUSI ÜNNEPEK

A régi falusiak életét áthatotta a vallás, mindennapjaikat meghatározta hitük, így ünnepeik is sokszor szorosan kapcsolódtak vallásukhoz. Dolgos, sokszor nehéz munkákkal teli napjaikat az ünnepek törték meg.

Télen, *Borbála* napja (december 4.) női dologtiltó nap volt, ezen a napon nem szabadott mosni. *Szent Miklós* napja (december 6.) a gyermekek megajándékozásának jegyében telt. A gyerekek kifényesített lábbelijébe főleg gyümölcsök kerültek: alma, dió, mogyoró, esetleg füge, sütemény. A rossz gyerekek vöröshagymát találtak a cipőben, vagy sütőtököt.

Luca napja (december 13.) is asszonyi dologtiltó nap volt, legfőbb elemei a tyúkokhoz kapcsolódtak, de ezen a napon kezdték az asszonyok a Luca-kalendárium készítését is. A lányos házaknál szokás volt a Luca-napi búzaültetés, amely karácsonyra kihajtva a következő évre jó időt és gazdag termést ígért.

Az adventi időszakot és a karácsonyt gazdagon ünnepelték. Ekkorra a nagyobb munkákat befejezték, a portákat rendbe hozták, mert „*a Jézuskát nem illik gondozatlan lakásba fogadni*”. A második világháborúig a rokon, szomszéd, vagy baráti családok összetársultak adventben, minden este más családnál gyűltek össze, hogy közös énekléssel, imádkozással várják Jézus születésének ünnepét. A szentcsaládjárás – vagy, ahogy Dunakeszin nevezték, „*szállást keres a Szent Család*” – szokása karácsonyig tartott. A családok előre egyeztetették, hogy melyik háznál mikor tartják az összejövetelt, hogy méltóképp felkészülhessenek a Szent Család fogadására. A befűtött tisztaszobában a nagy asztalból lett az oltár, ünnepi abrosszal leterítve, virággal, gyertyatartóval, a család saját szentképeivel, szobraival ékesítve. Az esti ájtatosságra érkező vendégek a Szent Családot ábrázoló képpel együtt érkeztek az első házhoz. A bevett beköszöntő forma – „*Dicsértessék a Jézus Krisztus! Szállást keres a Szent Család. Befogadjátok-e?*” – elhangzása után a háziasszony válaszolt: „*Befogadjuk, csak hozzák be!*” A képet elhelyezték a kialakított oltáron, majd közös ima és éneklés következett, amely adventi dalokból, a Szent Családról szóló énekből és az örömdalokból tevődött össze. A közös ájtatosság után a kép az éjszakát a vendéglátó családnál töltötte, a háziasszony vitte tovább másnap este a következő házhoz. Karácsony előtt Dunakeszin is szokás volt a jótékony adakozás.

Dunakeszi katolikus lakossága adventben böjtös ételeket fogyasztott, szerda, péntek és szombat böjti nap volt, zsír helyett vajjal, vagy olajjal főztek, az ételeket tejföllel habarták be. Böjti napokon a reggeli a 19. században még kukoricakása volt, ezt a 20. századra felváltotta a tej, vagy tejeskávé kenyérrel. Karácsony böjti nap volt.

felnőttek többsége nem reggelizett, a gyerekek kenyeret, kalácsot kaptak tejjel vagy kávéval. Az ebéd tejföllel habart bablevesből és mézes-mákos gubából, vagy tésztából állt.

Az ebéd végeztével az anya minden családtag elé egy szelet kenyeret és almát, valamint hatkrajcárosokat tett. A szokás a család összetartozását jelképezte, emellett az asztalnál ülők jövő évi egészségét kívánta biztosítani. A lovakat is almáról itatták karácsonykor, hogy egészségesek legyenek.

A 20. században Dunakeszin már sok háznál állítottak karácsonyfát, ennek helye a fűtetlen szobában volt, ahol sokáig megmaradt – nem mindenhol tették az asztalra, sok helyen a gerendáról lógott lefelé. A karácsonyfa mérete, díszítése az évtizedek során sokat változott. A 19–20. század fordulóján nem volt szokás nagy fenyőfát állítani. A maximum egy méter magas fákat a pesti piacokon vették, karácsonyfatalp helyett takarmányrépából vágott tartóba tették, a jellemző díszítés az alma, ezüstpapírba csomagolt dió, kalácstésztából sült figurák és színes papírból készült lánc volt, amelyet az 1930-as évektől már füge, narancs, ostya, szaloncukor, bolti sütemény és gyertya váltott fel, a fa alá pedig a Kisjézust ábrázoló kis szentképet tettek.

Karácsony napján reggel nyolc órakor tartották a faluban a pásztorok miséjét. Ezen nemcsak a tehén-, és disznópásztorok vettek részt, de az állatokat tartó gazdák és családjuk is. A karácsony napja a család ünnepe volt, ilyenkor többnyire otthon töltötték az időt – látogatóba csak szűk rokonsági körön belül mentek.

Már a reggeli étkezés bőséges és gazdag volt, a felnőttek sült húst, vagy hurkát, kolbászt ettek, a gyerekek ilyenkor süteményt reggelizhettek. Az ebéd menüsora felvonultatta mindazt, amit egy gazdacsalád télen az asztalra tudott tenni: húslevest, főtt húst tormával, sült húst vagy sült kacsát/libát savanyúsággal, rétest, süteményt. Ebéd után a családok fiataljai kiálltak a kapuba, a gyerekek egymásnak dicsekedtek a kapott ajándékokkal, a lányok viszont szerelmi jóslással múlatták az időt. A hiedelem szerint olyan nevű kedvese lesz a lánynak, amilyen nevű férfi legelőször arra megy karácsony napján.

Karácsony estéjén, Dunakeszin a betlehemezés és a karácsonyköszöntés szokása egyaránt ismert volt. Betlehemezni 12–15 éves fiúk jártak, a deszkából készült, 30 x 50 cm alapterületű, istállót formázó betlehemben porcelán állatfigurák között a jászolban szénán feküdt a porcelán Kisjézus. Az egyik fiú alakította az öreg pásztort, ő subát öltött. A házhoz érve a betlehemezők bekopogtak és „*Be szabad-e vinni a Jézuskát?*”, vagy „*Behozhatjuk-e a Jézuskát?*” felkiáltással kértek bebocsátást. A betlehemben meggyújtották a gyertyákat, majd következett a pásztoros játék: a kint maradt öreg pásztor behívása, a padlóra fekvő, subába betakarózó, majd alvást színlelő öreg pásztor, végül az álmáról kérdező társai. Sajnos az adatközlők a betlehemes szövegét már nem tudták felidézni, de az adattöredék alapján is megállapítható, hogy a betlehemes Dunántúlra jellemző (kevés szereplős, a pásztorokat középpontba állító) típusát adták elő Dunakeszin. A karácsonyi dalok eléneklése után a fiúk pénzt kaptak a háziaktól.

Karácsonyt köszönteni fiúk is, lányok is párosával jártak. Bekopogtak az ablakon, s ha a „*Szabad-e karácsonyt köszönteni?*” kérdésükre kedvező választ kaptak, elénekeltek 1–2 karácsonyi éneket, majd „*Boldog karácsonyt!*” kívántak. A háziasszony a jókívánságért cserébe almát, diót és aprópénzt adott a köszöntőknek.

A karácsonyi ünneplés során a gazdák gondoltak azokra is, akik az állataikra egész évben vigyáztak. Bár pásztorköszöntésről nem maradt fenn adat, tudunk arról, hogy az ünnepek után bort és kalácsot adtak ajándékba a pásztoroknak.

Január 6-án, *vízkereszt* ünnepén minden család vitt haza a templomból nagyobb üvegben szenteltvizet, hogy Isten áldása legyen a házon és a ház népén. Ezt, a mintegy egyliternyi szenteltvizet az év során apránként használták el. A gyerekek jártak *Háromkirályokat köszönteni*, de a köszöntő szövege, éneke nem maradt fenn.

Február 2-án, *Gyertyaszentelő Boldogasszony* napján a családok több gyertyát is szenteltettek a templomban. Szombati délutánokon az ájtatos asszonyok Szűz Mária képe, vagy szobra előtt égették egy kis ideig a szentelt gyertyát. Hagyományosan viharban, villámláskor gyújtották meg, hogy védelmet nyújtson a házbelieknek. Szentelt gyertyát tettek a haldokló kezébe is. Gyertyaszentelő időjárásjósló nap is volt. Dunakeszin úgy tartották: „*Lesz még hideg, ha a pap hátára süt a nap a körmeneten.*”

Szent Fausztinus pap és *Szent Jovita* ünnepén (február 15.)¹ a dunakeszi bortermelő gazdák fogadott ünnepe volt, akik Szent Fausztinus közbenjárását kérték a jó szőlőtermés érdekében. Ezen a napon kimentek a szőlőbe, akár esett, akár fújt, és a szőlő mind a négy sarkán megmetszettek egy-egy tőkét. A szokás eredete, a fogadott nap kiválasztásának oka nem ismert, és Szent Fausztinusnak és testvérének szőlőhöz, borhoz kötődéséről sem hazai, sem európai adatot nem ismerünk.

Tavasszal, a húsvét előtti *virágvasárnap* Jézus Jeruzsálembe bevonulásának emlékünnepe. Ilyenkor a dunakeszi hívek a Duna-parti bokrokról vágott barkaágakat vitték a templomba szenteltetni. Minden családtag kapott egy

¹ A vértanú-testvérek I. Hadrianus római császár uralkodása alatt lettek Bresciában (Olaszország) a keresztényüldözés áldozatai. Mivel nem tudták istentagadásra csábítani, vadállatok elé vetették őket. Az állatok nem bántották a két ifjút, erre máglyára állították őket, de sértetlenek maradtak. Az éheztetés sem ártott nekik, ezért végül lefejezték mindkettőjüket. Példájuk a hagyomány szerint háromezer embert térített meg.

barkaágot, amelyet eltettek száraz helyre, hogy távol tartsa a betegséget. Beteg állatot gyógyítottak szentelt barka elégetett füstjével.

A húsvét megünnepléséhez gazdag hagyományok kapcsolódtak Dunakeszin. A negyvennapos böjt alatt szerdán, pénteken és szombaton böjtöltek; nem ettek húst, nem főztek zsírral és naponta csak egyszer étkeztek. Az asszonyok otthon napközben is többször imádkoztak, ha alkalmuk adódott rá. Böjtben nemcsak a templomi öltözet volt sötét színű, otthon is sötét ruhában jártak.

Nagycsütörtök éjjel a temetőben keresztúti ájtatosságot tartottak, nagypénteken a templomtoronyban megszólaló kerepű (kereplő) hívta a híveket. A nagypénteki szertartás része volt az elsősorban iparosok által elénekelt *passió* és a *Szent Sír-őrzés*. Nagypénteken az asszonyok virágokkal díszítették fel a Szent Sírt, ahol pénteken és szombaton óránkénti váltásban őrködtek a 20. század első felében a fiatalok, saját egyesületük (Mária-lányok, leánykör, Szívgyárda, cserkészek) ruhájában.

A nagyszombat volt a takarítás, sütés-főzés napja, a háziasszony kalácsot, bejglit süített, megfőzte a sonkát. A gazda is előre elkészült minden lehetséges munkával, hogy az ünnepek alatt ne kelljen a gazdasággal foglalkozni. A tojásokat csak pirosra festették, a díszítés nem volt szokásban, de az ablakokba egy-egy szép piros tojást kitettek. A gyerekek ilyenkor kaptak új ruhát ajándékba, ezt már nagyszombaton megkapták, hogy a feltámadási körmenetre felvehessék.

Húsvétvasárnap már nem főztek, a gazda sem dolgozott. Az állatokat sem hajtották ki, aznap a pásztorok is elmentek a templomba. Az ételek szentelésére általában nem a kora reggeli, hanem a délelőtti misén került sor. A húsvétvasárnapi ebéd kedvelt eledele volt a töltött káposzta. Húsvétvasárnap az 1930-as években tartottak bált is, ez elsősorban az iparos fiatalság szórakozása volt.

A 20. század elején a dunakeszi fiatalság is kútvízzel locsolkodott húsvéthétfő reggelén. Valamikor a két világháború közötti időben történt egy baleset – egy lány homloka megsérült a locsoló vödörtől –, ekkortájt kezdtek a dunakeszi legények is áttérni a kölnívízzel való locsolásra

A lányok a legényeket itallal, dohányáruval kínálták, ajándékba a különösen kedves locsolók virágot is kaptak, amit a kabátjuk gomblyukába tűztek. Ahogy Dunakeszin mondták: „*Udvarlónak szegfűt, vőlegénynek rózsát.*” A locsolkodó kisfiúk piros tojást kaptak. A délután a fiatalok számára a játék ideje volt – a fiúk labdázta, vagy golyóztak, tojásütésről, gurításról nincs adat. A húsvéthétfő volt a rokonlátogatások legfőbb időszaka is, délután táncmulatságot is tartottak.

Április 24-e, *Szent György napja* a hagyományos paraszti társadalmakban fontos fordulónap, jobbra ez a nap jelentette a tavasz és a nagy mezőgazdasági munkák kezdetét. Dunakeszi gazdái és a helyi előjáróság e naptól számították a községi szezonális alkalmazottak munkaviszonyát, ekkortól élt a mezőőr, szőlőcsősz, tehenes és disznópásztor szerződése. Az első kihajtáshoz azonban nem kapcsolódtak a jószág egészségét, szaporodását, tejhozamát biztosító szokáscselekedetek.

Szent Márk napján (április 25.) búzaszentelő körmenetet tartottak a határban. A menet a falu déli végén lévő Alsó-kereszthez tartott, ott volt a szertartás. A megszentelt búzatáblából a résztvevők húztak egy-egy szálát, otthon a *Bibliában* tartották.

A dunakeszi hívek *áldozócsütörtök* előtt három napon át (hétfő, kedd, szerda), testi-lelki javaikért tartottak könyörgő, imádságos napot, úgynevezett *keresztjáró* napokat. Egyik nap az Alsó-kereszthez, a következő nap a temetői kereszthez, harmadik nap az Újszőlők melletti pléhkereszthez mentek imádkozni. A szokást a későbbiekben is megtartották, de a templomhoz közelebb eső keresztekre esett a választás a távoli keresztek helyett.

Pünkösöd ünnepe Dunakeszin néphagyományokban nem nevezhető gazdagnak. Pünkösödvasárnap mozsárágyú lövése jelezte a híveknek az ünnep beköszöntét. A leányok és legények játékokkal mulatták az időt, az 1930-as évektől már bált is rendeztek az ünnep mindkét napján. Pünkösdhétfő dologtiltó nap volt.

Úrnapja a pünkösöd utáni második hét csütörtöke, amikor a körmeneteknek virágokkal és szentképekkel díszített úrnapi sátrat készítenek a település több pontján – ma már a templom körül. A 20. század első felében Dunakeszin négy család állította évről évre a négy sátrat. A sátor vázát több évig használták, a lombot frissen vágta az erdőben. A sátrat díszítő virágokat a család tagjai, rokonok és szomszédok adták össze. A sátorhoz vezető utat vadvirág-szirmokkal szórták tele. A körmenet végén, bontáskor a legszebb virágokat a sátrat állító család tagjai vitték haza, szentelmény gyanánt. A többi virágot a körmenetről hazatérő hívek vették magukhoz. A *választó fűnek*, vagy *világmegváltó fűnek* nevezett, szentelménynek tartott virágokat megszáritva a népi gyógyászatban hasznosították, beteg gyerek fürdővizébe tették, vagy füstjét lélegeztették be – mint országszerte sok helyen.

Egy jégverés emlékére *Szent Illés napja* a település fogadott ünnepe volt, ilyenkor mezei munkát nem végeztek. A *Historia Domus* feljegyzése szerint 1889-ben a jég éppen a fogadott ünnepen verte el a települést és határát, a tojás nagyságú jégdarabok a templom ablakait is kitörték, a földeken pedig hatalmas pusztítást végeztek.

Ősszel a *Szent Mihály-napi* (szeptember 29.) *templombúcsú* fogadott ünnep és kiemelkedő jelentőségű esemény volt a település életében. Minden évben sok elszármazott rokon, más településen lakó barát látogatott el Keszire (ez alól csak a közeli Mogyoród képezett kivételt, mivel ott is Szent Mihálykor tartották a templom búcsúját). Ámbár vallási indíttatású ünnepről van szó, profán tartalma jóval erősebb volt, mint a szakrális. A búcsút a Szent Mihály-naphoz legközelebb eső vasárnap tartották, de már a szombat is ünnepnek számított, különösen a gyerekek körében. A búcsúi mutatványosok már szombaton megérkeztek és felállították a 20. század elején még emberi erővel működtetett körhintát és a hajóhintát a Kistemplom és a Táncsics Mihály utca találkozásánál levő téren. A vasárnapi misén a vendégek is részt vettek, az ünnep rangját jelezték az oltárnál álló Mária-lányok is. A nap fénypontja a búcsúi ebéd volt, a háziasszonyok igyekeztek kitenni magukért a vendégek előtt. A gyerekek, majd a felnőttek is végigjárták a búcsúi árusok hosszú sorát, amely a templomtól indulva a Szent István utca alsó szakaszát és annak környékét foglalta el. A búcsúi ajándékok között a gyermekek körében a különböző édességek, törökméz, vattacukor, mézeskalács, játékok, bugylibicska és zajkeltő eszközök voltak a legkelendőbbek. A felnőttek vallásos búcsúfiát, többnyire szentképet vettek, míg a fiatalok a szerelmi ajándék típusú emléktárgyakat keresték. Ide tartozott a szív alakú mézeskalács, az emlékpohár vagy bögre, illetve a festett, feliratos fakanál.

A vásárban a háztartáshoz szükséges eszközök közül többfélét is be lehetett szerezni, a teknővájó cigány családok évről évre visszatérő vendégei voltak áruikkal (sózó-, dagasztó-, mosóteknő) a forgatagnak. A búcsú során több bált is tartottak, szinte minden vendéglő megszervezte a saját bálját, így a helyi és vendég fiatalok akár 12-13 helyszín közül választhattak. A lányok a búcsúi bálba is szülői kísérettel mehettek, általában 16 éves koruk után – a szülők azonban a mulatságban már nem vettek részt, nem táncoltak, csak szemmel tartották a fiatalokat.

Mindenszentek (november 1.) előtt Dunakeszin is szokás volt a sírok rendbetétele, feldíszítése. Mindenszentek napján, szürkületkor közös ájtatosságot tartottak a temetői nagykeresztnél, a templomi előénekesek vezetésével. Halottak napján (november 2.) is sokan kilátogattak, hogy gyertyát gyűjtsanak halottaik emlékére – de Dunakeszin e két naphoz jellegzetes szokáscelekedet nem fűződött. Ugyanakkor úgy tartották, hogy a halottak hetében nem szabad mosni. A tiltás okát országosan a halottak tisztátalanságával, a halottak nyugalmanak megzavarásával, a mosás által előidézett dögvésszel szokták magyarázni, erre vonatkozó keszi adat nem őrződött meg.

Nem évszakokhoz, de az egyházhoz kapcsolódó szertartás volt a **keresztelő**. A megszületett gyermek keresztszüleit a szülők választották – a rokonok, vagy a nagyon közeli barátok köréből. Az első gyermek általában a szülő keresztnévét kapta, a továbbiakban a keresztszülő kiválasztása a gyermek névadását is befolyásolta. A 20. század első felében gyakran választott női név volt a Mária, Erzsébet, Julianna, Katalin, Teréz, Rozália. A fiúk nevének eldöntésekor sokszor esett a választás az István, Ferenc, József, János, Mihály, György nevekre. A kislányok keresztelői ajándéka többnyire fülbevaló volt, a fiúké ruha, vagy paplan. A keresztszülők közül sok bérmaszülővé is vált a későbbiekben.

A **házasságkötés** ebben az időszakban még a templomban is megtörtént (1895-től kötelező volt a polgári anyakönyvezés). Jegygyűrű nem volt divatban, a menyasszony csokrot kapott a vőlegénytől.

A **temetések** során a néphagyományok és az egyházi szertartás elemei ötvöződtek. A haldoklót megkülönböztetett figyelem vette körül, családtagjai nem hagyták magára, mindig volt valaki betegágya mellett. Amikor látszott, hogy közel a végső pillanat, felvette az utolsó kenetet, az egyik kezébe szentelt gyertyát, a másikba kis feszületet tettek, az ágy környékét pedig szenteltvízzel hintették meg, hogy megkönnyítsék számára a végső utat. A halált a lélekharang adta a dunakesziek tudtára. Az elhunytakat az 1950-es évekig otthon ravatalozták fel, 1952-ben szűnt meg a háznál ravatalozás, háztól temetés gyakorlata, tanácsi rendeletre.

FOGALMAK

apszis: a templom szentélyének végződése

baptista: olyan keresztény, aki saját maga döntött a megkeresztelkedés mellett

barokk (stílus): bonyolult mintáiról, gazdag díszítéséről híres stílus az építészetben, festészetben stb.

bazilika: három- vagy többhajós templom

gótikus (stílus): az érett középkor művészetének egyik irányzata, jellemzői az égbe törő csúcsok és a rengeteg csipke, díszítés

jupli: hosszú ujjú, selyemből készült, hímzett ünnepi blúz Dunakeszin

káplán: a magyar katolikus egyházban olyan felszentelt pap, akit a plébános mellé segítségül nevezi ki a megyés püspök

keszibaba: dunakeszi népviseletbe öltöztetett, kézzel készült baba

kongregáció: önkéntes alapon létrejött szervezet

konvent: szerzetesrendi tagok összejövetele

kváderkő: A kváder szabályos alakra, általában négyszög alapú hasábbá faragott építőkö. Fontos ismertető jegye, hogy nem vakolják be, tehát a fal síkján látható marad.

minorita: római katolikus, kolduló, férfi szerzetesrend, amelyet Assisi Szent Ferenc alapított, 1209-ben.

neobarokk: a 19. században létrejött neo- irányzatok egyike, amely a barokk stílusjegyeit használta fel.

neoromán: a 19. században létrejött neo- irányzatok egyike, amely a román stílusjegyeit használta fel.

nyakrakendő: Dunakeszi jellegzetes népviseleti darabja. Nagykendő, amelyet háromszögletűre hajtottak, majd feltekertek és így kötötték meg, elől keresztelve, a hátuk mögött.

oltár: áldozat bemutatására szolgáló vallási hely, építmény, asztal

püspök: egy területen (egyházmegye) működő vallási közösség vezetője, aki lelki, tanító és kormányzati szerepet is betölt

román (stílus): 11–12. századi építészeti stílus, amelyre a vastag, vaskos falak és szűk, lőrészerű ablakok jellemzők

rotunda: körtemplom

sekrestye: A sekrestye kisebb-nagyobb terem vagy szoba a templom szentélye mellett, rendszerint a főoltártól balra. Ebben a helyiségben öltözködtek a papok és az őket segítők, továbbá itt őrizték a miséhez szükséges ruhákat, eszközöket és szereket.

slingelt: szélén csipkésre kivágott vászonneműek díszes hurokoltékes szegése

teológia: hittudomány

